МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА ТА ПОЛІТОЛОГІЇ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ІМЕНІ В. М. КОРЕЦЬКОГО НАН УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНО-НАУКОВА УСТАНОВА
«ІНСТИТУТ ІНФОРМАЦІЇ, БЕЗПЕКИ І ПРАВА НАПрН УКРАЇНИ»
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ФЕМІДА»
ЦЕНТР ПРАВОВОЇ ОСВІТИ І НАУКИ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ЦЕНТР ПРАВ І БЕЗПЕКИ ЛЮДИНИ
В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ
ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОСВІТНИЦЬКИЙ ЦЕНТР З ПРАВ ЛЮДИНИ

ВІСІМНАДЦЯТІ ЮРИДИЧНІ ЧИТАННЯ

Людина, закон і право у державно-владній парадигмі

Матеріали
міжнародної наукової конференції
24 травня 2023 р.

Київ
Вид-во УДУ імені М. П. Драгоманова
2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА ТА ПОЛІТОЛОГІЇ

ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ІМЕНІ В. М. КОРЕЦЬКОГО НАН УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНО-НАУКОВА УСТАНОВА "ІНСТИТУТ ІНФОРМАЦІЇ, БЕЗПЕКИ І ПРАВА НАПрН УКРАЇНИ"

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ФЕМІДА"

ЦЕНТР ПРАВОВОЇ ОСВІТИ І НАУКИ

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ЦЕНТР ПРАВ І БЕЗПЕКИ ЛЮДИНИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОСВІТНИЦЬКИЙ ЦЕНТР З ПРАВ ЛЮДИНИ

ВІСІМНАДЦЯТІ ЮРИДИЧНІ ЧИТАННЯ

Людина, закон і право у державно-владній парадигмі

Матеріали міжнародної наукової конференції

24 травня 2023 року

КИЇВ

Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова

2023

УДК 341.24:005.745[(4-6ЄС)+(477)]
Ч 75

Друкується за рішенням Вченої ради
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
(протокол № 8 від 27 червня 2023 року)

Редакційна колегія:

В. П. Андрущенко, доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України, академік НАПН України, ректор УДУ імені Михайла Драгоманова *(співголова Редакційної колегії)*;
Р. Г. Драпушко, кандидат філософських наук, доцент кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики, проректор з науково-педагогічної роботи (адміністративно-господарська діяльність) УДУ імені Михайла Драгоманова;
О. В. Скрипнюк, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, директор Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України *(співголова Редакційної колегії)*;
В. Г. Пилипчук, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, академік АН ВШ України, професор кафедри теорії та історії держави і права УДУ імені Михайла Драгоманова, директор Державно-наукової установи "Інститут інформації, безпеки і права НАПрН України" *(співголова Редакційної колегії)*;
О. В. Бучма, кандидат філософських наук, доцент, вчений секретар щорічної міжнародної наукової конференції "Юридичні читання", член правління ГО "Феміда", старший науковий співробітник Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України *(вчений секретар)*;
Б. І. Андрусишин, доктор історичних наук, професор, академік Української академії політичних наук, завідувач кафедри теорії та історії держави і права Навчально-наукового інституту права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова, керівник Навчально-наукового центру прав і безпеки людини в інформаційному суспільстві;
О. В. Бабкіна, доктор політичних наук, професор, академік Української академії політичних наук, завідувач кафедри політичних наук Навчально-наукового інституту права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова;
П. В. Горінов, кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства та галузевих юридичних дисциплін УДУ імені Михайла Драгоманова, директор Навчально-наукового інституту права та політології;
Н. О. Деркачова, старший викладач кафедри правознавства та галузевих юридичних дисциплін, заступник директора по роботі зі студентами Навчально-наукового інституту права та політології Навчально-наукового інституту права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова;
А. А. Карнаух, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політичних наук, заступник директора з наукової роботи та міжнародного співробітництва Навчально-наукового інституту права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова;
О. В. Макарова, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права, заступник директора з навчально-методичної роботи Навчально-наукового інституту права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова;
Н. М. Оніщенко, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, заступник директора з наукової роботи Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України;
Н. М. Пархоменко, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, член-кореспондент НАПрН України, завідувач відділу теорії держави і права Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України;
В. Ю. Стеценко, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри правознавства та галузевих юридичних дисциплін Навчально-наукового інституту права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова;
О. В. Токарчук, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри теорії та історії держави і права Навчально-наукового інституту права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова, керівник Інформаційно-просвітницького центру з прав людини УДУ імені Михайла Драгоманова;
Г. М. Торбін, доктор фізико-математичних наук, професор, професор кафедри математичного аналізу та диференціальних рівнянь, проректор з наукової роботи УДУ імені Михайла Драгоманова;
Ю. С. Шемшученко, доктор юридичних наук, професор, академік НАН України, академік НАПрН України, радник при дирекції Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України;
С. І. Шитий, кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права, модератор сайту Навчально-наукового інституту права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова.

Ч 75 ВІСІМНАДЦЯТІ ЮРИДИЧНІ ЧИТАННЯ. Людина, закон і право у державно-владній парадигмі : матеріали міжнародної наукової конференції, 24 травня 2023 року / за заг. ред. доц. П. В. Горінова. – Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. – 122 с.

У збірнику вміщені матеріали, в яких розглядаються актуальні проблеми наукових досліджень викладачів, докторантів, аспірантів, студентів закладів освіти та наукових установ України та зарубіжжя, які працюють у галузі юридичних, політичних наук тощо.

Електронна адреса: www.udu.edu.ua

УДК 341.24:005.745[(4-6ЄС)+(477)]

© Редакційна колегія, 2023
© Автори статей, 2023
© Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023

Панельні засідання

ПАНЕЛЬ І

ДЕРЖАВОТВОРЧІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Андрусишин Б. І., Стан М. Р.

ВИКОРИСТАННЯ КОНЦЕПЦІЙ “УНІВЕРСАЛЬНИЙ ДИЗАЙН” ТА “РОЗУМНЕ ПРИСТОСУВАННЯ” ПРИ ВІДБУДОВІ УКРАЇНИ ЯК ЗАСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ДОСТУПНІСТЬ ДЛЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Неспровокована збройна агресія російської федерації проти України призвела до масштабних руйнувань інфраструктури та житлового фонду багатьох міст та сіл нашої держави, до масових жертв серед цивільного населення та всеохоплюючого порушення окупантами прав людини на тимчасово окупованих територіях. Не уникнули дискримінації та інших порушень прав людини і особи з інвалідністю [5].

Для подолання наслідків війни було розроблено план відбудови України, який передбачає зокрема: відбудову чистого та захищеного середовища, відновлення та модернізації житла та інфраструктури регіонів, соціальної інфраструктури, забезпечення ефективної соціальної політики [3]. До відбудови будуть залучені як державний, так і приватний сектори, а також міжнародні організації [1].

На нашу думку, для досягнення вищезазначених цілей плану з відбудови України, важливе місце у ньому має посідати забезпечення права на доступність для осіб з інвалідністю, оскільки метою цього плану є не просто масштабна реконструкція і відбудова окремих будівель, вулиць чи міст, а зміна середовища, яке має стати комфортним та безпечним для всіх членів суспільства. Важливим це питання є також і тому, що одним з наслідків війни є кратне збільшення осіб з інвалідністю, зокрема і серед

військовослужбовців, які повинні бути забезпеченні усіма правами на рівні з іншими членами суспільства. Для забезпечення права на доступність для осіб з інвалідністю при відбудові України необхідно, серед іншого, використовувати такі засоби (концепції), як: “універсальний дизайн” та “розумне пристосування”.

“Універсальний дизайн” означає дизайн предметів, обстановок, програм та послуг, покликаний зробити їх максимально можливою мірою придатними для використання для всіх людей без необхідності адаптації чи спеціального дизайну” [2]. Тобто універсальний дизайн – це адаптація всього середовища відповідно до умов доступності для створення безбар’єрного середовища. У дизайні слід використовувати універсальний дизайн будь-якої будівлі, споруди, товарів, послуг, інформаційних та телекомунікаційних систем. Хоча універсальний дизайн – охоплює широкий спектр застосувань, тобто вимоги до права на доступність можуть відрізнятися залежно від типу інвалідності, об’єкта доступності, однак наукова література визначає сім загальних принципів, на яких універсальний дизайн базується і які на нашу думку мають використовуватись при відбудові.

До цих принципів відносяться: 1) справедливе використання – означає рівний доступ до міського середовища для всіх. Якщо рівний доступ не може бути наданий, необхідно надати альтернативні варіанти доступу, еквівалентні основному; 2) гнучкість у використанні – означає можливість зміни середовища так, щоб воно відповідало новим вимогам доступності. Наприклад, можливість переобладнати будівлі, не витрачаючи багато часу і грошей; 3) просте та інтуїтивне використання – означає забезпечення точних та інтуїтивно зрозумілих напрямних вказівок або маркерів. Наприклад, створення зручної навігаційно-інформаційної системи у доступній та зрозумілій формі; 4) сприйнятна інформація – означає надання інформації у формах та методах, доступних кожному. Сюди відносяться вивіски та сигнали, що використовують звукові, світлові або навіть стробоскопічні ліхтарі, піктограми, тощо; 5) толерантність до помилок – означає, що конструкція повинна враховувати всі обставини, які потенційно можуть представляти небезпеку для людей; 6) низькі фізичні зусилля – означає, що конструкцією можна користуватися ефективно та комфортно, з мінімумом втоми. Наприклад, для людей на інвалідних візках ефективним засобом забезпечення доступності будівлі буде встановлення пандуса, який відповідає всім вимогам щодо доступності (кут нахилу, простота використання тощо); 7) розмір та форма підходу та використання – означає, що обмеження людського тіла та розмірів обмежують доступність прилавків, стелажів, приладів, дозаторів, елементів управління, електричних розеток, дверних ручок та інших важливих предметів [6]. Іншими словами, всі об’єкти

навколишнього середовища, створені та використовувані людиною, повинні відповідати фізичним та фізіологічним особливостям усіх людей і тому числі осіб з інвалідністю. Тобто універсальний дизайн є засобом, який має використовуватись при проектуванні нових будівель, вулиць, площ, міст – загалом навколишнього середовища.

Однак універсальний дизайн не має ретроспективного ефекту. У процесі відбудови велика частина будівель будуть реставруватись, а не будуватись з нуля, тому у цьому випадку універсальний дизайн не може бути застосований. У цьому випадку такий засіб, як “розумне пристосування” має бути застосовано.

“Розумне пристосування” означає внесення, коли це потрібно в конкретному випадку, необхідних і підхожих модифікацій і коректив, що не становлять непропорційного чи невиправданого тягаря, для цілей забезпечення реалізації або здійснення особами з інвалідністю нарівні з іншими всіх прав людини й основоположних свобод” [2]. Тобто розумне пристосування – це забезпечення права на доступність тут і зараз у кожному конкретному випадку. На відміну від універсального дизайну, який застосовується як комплексне рішення для широкого спектру завдань, розумне пристосування – це дія, спрямована на усунення конкретного порушення права на доступність. Розумне пристосування – це індивідуальне рішення для конкретної особи, для її конкретних потреб. Крім того, якщо універсальний дизайн забезпечує повну доступність, то розумне пристосування має кілька критеріїв, які обмежують його застосування.

Такою межею є концепція розумності пристосування, яка складається з двох компонентів: ефективності та надмірності. Щоб оцінити, чи є розумне пристосування непропорційним чи невиправданим тягарем, беруться до уваги наступні дані:

“1. Кількість грошових витрат, необхідних для вжиття необхідних заходів з адаптації; 2. Розмір організації (установи, установи чи підприємства) та її фінансовий добробут; 3. Наявність доступу до альтернативних джерел фінансування заходів з адаптації; 4. Ступінь, в якій адаптація вимагає змін у роботі або процесі навчання, їх ключові елементи; 5. Ступінь, в якій прийняття адаптаційних заходів ставить під загрозу дотримання організацією (установою чи підприємством) вимог законодавства, нормативних вимог, правил безпеки тощо. Оскільки на основі цих даних ґрунтується, слід зробити висновок, чи розумне пристосування становить невиправданий тягар (не може застосовуватися з цієї причини)” [4].

Отже, з вищенаведеного можна зробити висновок, що при масштабній післявоєнній відбудові принципи “універсального дизайну” та “розумного

пристосування” мають бути використані як засоби для досягнення цілей відбудови та для забезпечення права на доступність для осіб з інвалідністю. Універсальний дизайн має використовуватись при проектуванні нового життєвого середовища, і здебільшого може бути застосований вже після закінчення бойових дій, а розумне пристосування має використовуватись тут і зараз для оперативного забезпечення прав осіб з інвалідністю, але з урахуванням ефективності та надмірності. Окрім того, варто зазначити, що використання таких принципів варто поширити на діяльність всіх учасників відбудови – державну, органи місцевого самоврядування, приватні та міжнародні організації.

Л і т е р а т у р а :

1. Відбудова України. Солідарність ЄС з Україною. URL : https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu /eu-assistance-ukraine/reconstruction-ukraine_uk (дата звернення: 18.05.2023).
2. Конвенція про права осіб з інвалідністю (Конвенція про права інвалідів) : Конвенція Орг. Об’єдн. Націй від 13.12.2006 р. : станом на 6 лип. 2016 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua /laws/show/995_g71#Text (дата звернення: 18.05.2023).
3. План відновлення України. ПЛАН ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ. URL : https://recovery.gov.ua / (дата звернення: 18.05.2023).
4. Пономарьов С., Федорович І. Запобігання та протидія дискримінації в Україні: посібник для працівників органів державної влади та місцевого самоврядування : навч. посіб. Міжнар. орг. з міграції, Представництво в Україні, 2014. 74 с. URL : https://oduvs.edu.ua/wp-content /uploads/2016/09/15.iom_booklette-06_1kolonka_screen.pdf (дата звернення: 18.05.2023).
5. Расенко О. Глухоніма пара опинилася у пастці в Маріуполі, вони не розуміють, як поїхати. socportal.info. URL : https://socportal.info/ua/news/doch-moya-liubliu-tebya-glukhonemaya-para-ikh-mariupolya-prosit-pomoshchi/ (дата звернення: 18.05.2023).
6. Preiser W. F. E. The seven principles of universal design into planning practice. Universal design and visitability. Columbus, 2007. P. 11–31.

Білозьоров Є. В., Єфіменко І. М.

ІНФРАСТРУКТУРА ЯК ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Слово “інфраструктура” має латинське походження і складається із префікса infra – “під”, “нижче” та кореня structūra – “будівля”, “розташування”, що у буквальному розумінні означає те, що розташоване під будівлею та/або спорудою. За даними американського видавництва довідників та лексичних словників “Merriam-Webster, Inc.”, воно з’явилося в середньовічній Європі на теренах франкомовного населення і спочатку використовувалося для позначення підконструкцій будівельних об’єктів.